

До спеціалізованої вченої ради Д 26.004.16 у
Національному університеті біоресурсів і
природокористування України
03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15,
навчальний корпус № 3, кімната 301

ВІДГУК

офіційного опонента **НОСІКА Володимира Васильовича**, доктора юридичних наук, професора, член-кореспондента НАПрН України на дисертаційну роботу **НАЙДИ Данила Івановича** на тему: «Правовий режим штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Юридичні науки.

Обсяг – 225 с.

Виконана у Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова Міністерства освіти і науки України кандидатська дисертація Д.І. Найди за обраною темою є актуальною, про що автор переконливо доводить у вступній частині свого наукового дослідження, акцентуючи увагу на тому, що наявні в Україні проблеми щодо законодавчого забезпечення правового режиму штучно створених земель на об'єктах водного фонду негативно впливають на залучення інвестицій у розвиток інфраструктури морських і річкових портів, використання і охорону прибережених захисних смуг і водоохоронних зон, забезпечення доступу суб'єктів інвестиційної діяльності до освоєння штучно створених земель за тим чи іншим функціональним призначенням тощо.

При цьому автор справедливо зазначає, що не дивлячись на проведені в сучасній доктрині земельного, екологічного права дослідження правових проблем використання і охорони земель водного фонду, питання правового режиму штучно створених земель водного фонду не були предметом самостійного системного і комплексного наукового пошуку.

До наведених аргументів дисертанта щодо актуальності теми роботи варто додати й те, що рецензована робота є логічним продовженням наукових пошуків теоретичних і практичних питань правового режиму земель водного фонду,

дослідження яких було започатковано у монографії і докторській дисертації В.Л. Мунтяна, а також які досліджувались у наукових працях В.І. Андрейцева, А.П. Гетьмана, В.В. Носіка, А.П. Кулинич, А.М. Мірошніченка, А.І. Ріпенка, А.К. Соколової та інших українських вчених, висвітлювались у науково-практичних коментарях до ЗК України, ВК України.

Порівняльний аналіз змісту, структури, висновків і рекомендацій дисертації з докторськими і кандидатськими дисертаціями за темою дослідження (Гордєєва В.І. «Правові питання використання і охорони малих річок в Україні». – Х, 1994; Кононова В.В. «Правовий режим земель прибережних захисних смуг в Україні», К, 2013 р; Сердюка О.В. «Правові засади використання підземних вод», Х, 2014 р., Дроваль О.М. «Правовий режим земель водного фонду України», Х., 2016 р., Муравської М.Л. «Правове регулювання створення і використання штучних водних об'єктів в Україні на землях приватної власності, К, 2016 р.) показує, що рецензована робота містить результати власних досліджень автора, а використані наукові ідеї, положення, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідні джерела. Дисертація не відтворює і не повторює положень раніше проведених наукових досліджень, а є авторською науковою працею у теорії земельного, а також екологічного права України, у якій вперше досліджено теоретичні і практичні питання правового режиму штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду, на підставі чого обґрунтовано нові наукові положення і практичні рекомендації щодо удосконалення земельного, водного, транспортного законодавства з питань штучно створених земель водного фонду в Україні з врахуванням досвіду використання та охорони таких земель у країнах Європейського Союзу та в інших державах.

Як зазначено у вступній частині роботи Д.І.Найди, дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова відповідно до плану наукових досліджень кафедри у процесі виконання держбюджетних тем: «Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспективи» (номер державної реєстрації 0113U002740, 2013–2017 рр.) та

«Забезпечення прав і законних інтересів учасників правовідносин, що виникають у сфері приватного права: проблеми теорії та практики» (номер державної реєстрації 0118U004432, 2018–2022 рр.). Аналіз змісту дисертації свідчить про те, що тема роботи має безпосередній зв'язок з науковими державними програмами щодо реалізації Стратегії (основних засад) державної екологічної політики на період до 2030 року, досягнення Цілей Сталого Розвитку в Україні до 2030 року, адаптації земельного законодавства України до права Європейського Союзу та інших програм, схвалених Верховною Радою України, у яких передбачається вирішення всього комплексу правових проблем доступу до використання землі, водних та інших природних ресурсів, залучення інвестицій на засадах державно-приватного партнерства в сучасних умовах.

Притаманний рецензованій роботі ступінь обґрунтованості зроблених автором дисертації наукових положень, теоретичних висновків і практичних рекомендацій досягнутий шляхом обрання автором відповідних загальних і спеціальних методів наукового дослідження суспільних земельних, водних, інвестиційних відносин зі створення, використання і охорони штучних земельних ділянок водного фонду, опрацювання вітчизняної і зарубіжної монографічної та іншої літератури за темою дослідження, матеріалів судової та іншої практики з питань правового режиму земель водного фонду, науково-теоретичного аналізу і тлумачення законів та інших нормативних джерел щодо особливостей правового режиму штучно створених земель водного фонду, здійснення суб'єктивних прав на користування штучно створеними земельними ділянками на об'єктах водного фонду, у прибережних захисних смугах, водоохоронних зонах, на інших категоріях земель, інституційно-функціонального забезпечення правової охорони цих земель та юридичної відповідальності за порушення законодавства, що в цілому складає предмет дисертаційного дослідження, і тому винесені на захист висновки, положення і рекомендації дисертаційної роботи можна вважати науково доведеними.

Достовірність сформульованих у дисертації положень зумовлена поставленою метою, визначеними завданнями наукового пошуку, прийнятними для проведення такого дослідження планом роботи, яким охоплено основні аспекти наукової проблеми: історичний огляд розвитку законодавства та правової доктрини щодо використання і охорони земель водного фонду, визначення правового режиму земель водного фонду, аналіз складу земель водного фонду України, суб'єкти прав на землі водного фонду України, проблеми визначення об'єкта правового регулювання штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду, підстави виникнення, здійснення і припинення земельних прав на штучно створені земельні ділянки на землях водного фонду, зарубіжний досвід правового регулювання створення і використання штучно створених земельних ділянок, правове забезпечення охорони штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду та здійснення контролю за використанням таких земель, а також деякі питання юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання та охорони земель водного фонду України.

Аналіз структури, змісту та наукових результатів рецензованої роботи показує, що визначені відповідно до мети завдання дослідження дисертант в цілому вирішив і на цій основі сформулював власні наукові висновки та практичні рекомендації з досліджуваних питань, які вперше виносяться на захист, а також удосконалюють наявні юридичні конструкції, поняття і категорії, та розвивають раніше зроблені в теорії земельного права теоретичні висновки і практичні рекомендації з питань теми дисертації.

Дисертаційну роботу Д.І. Найди у межах поставленої мети та завдань за обраною темою можна розглядати як самостійне, комплексне наукове дослідження, проведене з доктринальних позицій земельного та екологічного права України, у якому шляхом формулювання нових та вдосконалення існуючих правових конструкцій, понять та категорій одержані нові теоретичні і практичні результати, які: а) розвивають висловлені в науці земельного та екологічного права ідеї щодо поняття, складу земель водного фонду, здійснення суб'єктивних прав на земельні ділянки цієї категорії; б) в сукупності є суттєвими для розвитку

теорії земельного та екологічного права України в сучасних процесах глобалізації та інтеграції правових систем різних країн, удосконалення системи українського законодавства у сфері використання і охорони земель, поліпшення практики застосування норм чинного законодавства у сфері правового регулювання земельно-водних та екологічних відносин; в) дозволяють визначити роль та місце органів держави і територіальних громад у організаційно-правовому забезпеченні правового режиму земель водного фонду; г) дозволяють вирішувати інші питання щодо використання земель водного фонду.

Наукова новизна поданої до захисту роботи обумовлена тим, що вона є першим системним і комплексним дисертаційним дослідженням теоретичних і практичних проблем правового регулювання суспільних відносин у сфері використання та охорони штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду з врахуванням досвіду законодавчого забезпечення правового режиму таких земель у інших країнах, у якому зроблені важливі для теорії і практики науково-теоретичні висновки і сформульовані практичні пропозиції, які винесені на захист.

Серед найбільш вагомих результатів, що визначають **наукову новизну** проведеного дисертаційного дослідження, можна відзначити наступні:

Вбачається, що дисертація виконана на належному науково-теоретичному рівні з огляду на проведений аналіз методологічних основ еволюції сучасного земельного і природо ресурсного права і законодавства України та інших держав крізь призму загального правового режиму земель, а також спеціального і особливого правового режиму земель водного фонду та інших категорій земель, на авторські спроби сформулювати поняття «штучно створена земельна ділянка на землях водного фонду», «правовий режим штучно створеної земельної ділянки» і на цій основі обґрунтувати доцільність та можливість застосування категорії «штучно створена земельна ділянка на землях водного фонду» як прийом правової фікції для правового регулювання земельних відносин, що виникають, змінюються і припиняються у зв'язку із здійсненням суб'єктивних

прав на штучно створені земельні ділянки, забезпеченням їх правової охорони та державного контролю з використанням таких земельних ділянок тощо.

Варто погодитись з висновком дисертанта про те, що у системно-структурному виразі правовий режим земель можна розглядати крізь призму правового режиму земель (загальний правовий режим), правового режиму певної категорії земель (особливий правовий режим); правового режиму видів земель певної категорії (спеціальний правовий режим); правового режиму конкретної земельної ділянки або частини земельної ділянки (конкретний правовий режим). С.55).

Значний науковий інтерес для сучасної теорії земельного права мають висновки і положення дисертаційної роботи щодо визначення поняття «штучна територія», «штучно створена земельна ділянка» як обмежений територіальний простір, створений не природою, а іншими природними силами, в тому числі працею людини та володіє ознаками цивільних прав (с.61).

Варто підтримати висновок автора дисертації про те, що поняття «штучні острови» і «штучні земельні ділянки» (і аналогічні йому) мають схожу природу, проте відрізняються тим, що штучні острови повністю омиваються поверхневими водами, а штучні земельні ділянки мають примикати до материкової частини або острову (с.70). При цьому поняття «штучна територія» співвідносяться із поняттями «штучні острови» і «штучні земельні ділянки» як загальне і конкретне, де перше є родовим поняттям, а друге – видовим, основним критерієм відмінності яких є ступінь омивання їх кордонів повневерхніми водами водних об'єктів (с. 71). Виходячи з такого розуміння названих понять у теорії земельного права, дисертант небезпідставно вважає, що обмеження можливості створення штучних земельних ділянок виключно акваторіями морських портів є недоцільним і тому пропонує уніфікувати положення ст. 4 ВКУ та ст. 58 ЗКУ шляхом виключення п. «г» ч. 1 ст. 58 ЗКУ, яким штучно створені земельні ділянки в межах морських портів віднесені до земель водного фонду (с. 71).

Важливим доробком у розвиток теорії земельного права можна вважати сформульоване дисертантом визначення поняття «штучно створена земельна

ділянка» як частину земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами, створену (наміту, насипану чи створену із застосуванням інших технологій) в тому числі й острови, на об'єктах водного фонду та/або на земельних ділянках всіх категорій земель, яка після її створення та формування у встановленому законодавством порядку, набуває правового статусу земельної ділянки (с.105).

Заслужують підтримки зроблені у роботі науково-теоретичні висновки щодо визнання і законодавчого закріплення штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду самостійним об'єктом земельних правовідносин після виконання комплексу організаційно-правових і техніко-юридичних заходів з юридичного формування таких ділянок як об'єктів права шляхом визначення їх площі, меж, присвоєння їм кадастрового номера та внесення інформації до Державного земельного кадастру.

Важливим внеском у розвиток сучасної науки земельного права можна вважати зроблене у дисертації наукове обґрунтування висновку про те, що застосування правової фікції, надасть можливість змодельовати правовий інститут формування, використання й охорони штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду із спеціальним правовим режимом.

Заслужує наукової підтримки обґрунтований дисертантом висновок про те, що штучно створені земельні ділянки можуть слугувати як для будівництва та експлуатації гідротехнічних, гідрометричних та лінійних споруд так і частиною території населеного пункту, де може провадитись така діяльність. При цьому штучні ділянки можуть бути не тільки материковою територією населеного пункту, але й можуть бути островом (с.105).

Вагомим внеском у розвиток сучасної теорії земельного права можна вважати зроблені у роботі висновки і рекомендації щодо суб'єктного складу у правовідносинах зі створення, використання та охорони штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду, а також щодо підстав, умов і порядку здійснення і припинення суб'єктивних прав на такі земельні ділянки

(право постійного користування, право оренди, право концесійного використання земельних ділянок) на землях державної і комунальної власності.

Зроблені у дисертації науково-теоретичні висновки і практичні рекомендації базуються на ретельному аналізі порівняльно-правових аспектів створення, юридичного оформлення і використання штучних земель у державах ЄС та інших країнах,

Як особистий внесок автора дисертації у розвиток теорії земельного права і системи земельного та водного законодавства України можна розцінювати зроблені у роботі висновки і рекомендації щодо удосконалення законодавства шляхом розробки і прийняття закону України «Про штучно створені земельні ділянки на землях водного фонду» та Постанови КМ України «Про порядок створення штучних земельних ділянок на землях водного фонду».

Наведений вище перелік позитивних сторін дисертаційної роботи не вичерпує всіх наукових положень, висновків, рекомендацій, які визначають новизну рецензованого дисертаційного дослідження, яке має соціально-правове значення і є важливим для таких наукових потреб: а) розробки відповідно до Конституції України науково-теоретичних аспектів формування юридичної моделі використання та охорони земель водного фонду; б) ліквідації сучасної неефективної, корумпованої, неузгодженої системи державного управління у сфері використання та охорони земель; в) вдосконалення чинного земельного, водного, екологічного, цивільного законодавства України; г) забезпечення реалізації громадянами, юридичними особами здійснення суб'єктивних земельних прав на землях водного фонду. За умови утвердження в науці земельного права і запровадження у практику законотворення і правозастосування висновків, положень і практичних рекомендацій цієї роботи в Україні можуть відбутися позитивні зміни у сфері визначення правового режиму штучно створених земельних ділянок подібно до того, як це відбувається у зарубіжних країнах з різними правовими системами.

Положення і висновки рецензованої дисертації мають значення для подальшого розвитку теорії земельного, природо ресурсного, екологічного права

в Україні. Практичне значення висновків дисертації Д.І.Найди полягає у можливості їх використання у правотворчому процесі, правозастосуванні, науково-дослідній роботі, навчальному процесі, в діяльності центральних та місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Результати дисертації пройшли апробацію і доповідалися на шести науково-практичних конференціях молодих вчених та інших наукових форумах. Наукові ідеї, погляди, положення, висновки і рекомендації автора дисертації достатньо відображені у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, і одній статті, опублікованій у зарубіжному виданні, а також у матеріалах і тезах виступів на шести наукових конференціях і круглих столах.

Дисертація Д.І.Найди за змістом і оформленням відповідає вимогам, що ставляться до такого роду робіт. Структура дисертації є прийнятною для вирішення поставлених автором роботи завдань наукового дослідження.

Автореферат дисертації і публікації автора з достатньою повнотою відображають зміст дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Д.І.Найди, варто зауважити, що окремі положення, висновки, рекомендації цієї наукової праці не сприймаються однозначно так, як вважає автор, оскільки мають дискусійний характер або ж потребують додаткової наукової аргументації автором рецензованої роботи.

Позитивно оцінюючи намагання автора забезпечити системний і комплексний підхід дослідження питань і проблем рецензованої роботи і за допомогою історичного методу розкрити еволюцію розвитку правової доктрини та земельного, водного законодавства з регулювання відносин у сфері використання і охорони земель водного фонду в Україні, вбачається, що у дисертації не варто було виокремлювати основні періоди становлення такого законодавства з давніх часів й дотепер на території сучасної України, а обмежитись науковим аналізом формування українського земельного, водного, екологічного, природо ресурсного законодавства з питань правового режиму земель водного фонду в період з 24 серпня 1991 року й до сьогоднішнього дня.

Адже у назві теми дисертаційної роботи йдеться про правовий режим штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду саме в Україні.

Досліджуючи питання щодо розуміння юридичної природи поняття «правовий режим земель» автору варто було б не обмежуватись науковим аналізом праць вчених з епохи радянського земельного права, а зосередитись на дослідженні наукових джерел українських вчених, які розкривають сучасні підходи до розуміння правової сутності цього поняття та юридичного значення «основного цільового призначення земель» у правовому регулюванні земельних відносин в Україні.

У дисертації зроблено висновок про те, що вид цільового використання штучно створеної земельної ділянки має визначатись виключно за умови відповідності такого використання основному цільовому призначенню категорії земель водного фонду, на якій вона створена та на яку поширюється визначений законодавством спеціальний режим господарської та іншої діяльності, та дозволеним видом використання у межах земель водного фонду та земель інших категорій, із встановленням конкретних обмежень прав землевласників та землекористувачів, а також закріпленням спеціальних заходів комплексної правової охорони земель, вод та інших природних ресурсів, на підставі розробленої та затвердженої уповноваженими органами державної влади або місцевого самоврядування містобудівної документації та документації із землеустрою (с.105).

Такий висновок відтворює закріплену у чинному земельному законодавстві юридичну конструкцію поділу, використання та охорони земель за основним цільовим призначенням. Водночас в сучасній теорії земельного права вчені доводять про необхідність відмови від використання у правовому регулюванні земельних відносин принципу цільового призначення земель та заміни його на принцип функціонального використання земельних ділянок відповідно до документації з просторового планування територій. У цьому зв'язку постають запитання до дисертанта щодо можливості, допустимості і необхідності законодавчого закріплення принципу функціонального використання штучно

створених земельних ділянок виключно до містобудівної чи іншої планувальної документації безвідносно до категорії земель.

Позитивно оцінюючи намагання автора рецензованої роботи розкрити особливості здійснення суб'єктивного права власності на штучно створені земельні ділянки крізь призму закріплених у ЗК України форм власності на землю, дискусійним вбачається твердження дисертанта про те, що штучно створені земельні ділянки у межах акваторії морських портів мають належати до державної форми власності або ж комунальної, якщо вони розташовані у межах населених пунктів (с. 111).

У цьому зв'язку доцільно було б виходити, насамперед, з того, хто виявляє бажання інвестувати кошти у створення нової земельної ділянки на об'єктах водного фонду, на яких правових засадах має відбуватись процес фізичного створення земельної ділянки, хто виявляє волю використовувати штучно створену ділянку на праві власності тощо? Залежно від того, які будуть відповіді на ці та інші запитання, і мають бути у законі закріплені юридичні конструкції здійснення права власності на штучно створені земельні ділянки. Тому важко погодитись з твердженням дисертанта про те, що після набуття правового статусу штучної земельної ділянки, вони мають знаходитись у комунальній формі власності,, утворені ділянки не можуть передаватись у власність суб'єктам приватного права, які повинні набувати на неї лише права користувача, орендаря чи концесіонера (с. 116). Адже за ст. 13 Конституції України земля є об'єктом права власності Українського народу. У разі юридичного визнання штучно створеної земної поверхні у межах водних об'єктів земельною ділянкою, на неї мають поширюватися конституційні положення щодо права власності на землю як природний об'єкт власності Українського народу. Якщо ж цього не відбудеться, тоді штучно створену земельну ділянку необхідно розглядати як об'єкт майнових прав з усіма наслідками визначення правового режиму такого об'єкта.

У дисертації є й інші висновки, положення, твердження, ідеї автора, щодо яких можна висловлювати критичні зауваження, заперечення, наводити аргументи щодо їх достовірності, обґрунтованості тощо.

Резюмуючи висловлені у цьому відгуку позитивні наукові доробки дисертанта, а також критичні зауваження щодо окремих положень, висновків і рекомендацій дисертації, можна стверджувати, що дисертаційна робота Д.І. Найді є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому вирішені нові теоретичні і практичні завдання з питань правового режиму штучних земельних ділянок на землях водного фонду в Україні.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до встановлених вимог, для її тексту характерний формально-логічний спосіб викладання матеріалу. Робота відрізняється смисловою завершеністю, цілісністю та єдністю змісту.

Загальний висновок: Дисертація **НАЙДИ** Данила Івановича «Правовий режим штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду в Україні» є комплексною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні положення щодо правового режиму штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду, і які в сукупності надають вирішення наукового завдання в українській науці земельного права. Дисертація відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 та 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (із наступними змінами) і це дає підставу стверджувати, що автор дисертації **НАЙДА** Данило Іванович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, завідувач кафедри
земельного та аграрного права
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
професор,
член-кореспондент НАПрН України
19.06.2020 р.

В.В. НОСІК

Вх. № 7
Від 24.06.2020 р.